

I. Bölüm

On iki ekimi on üçe bağlayan gece⁴, Alman ormanları suskundu; yorgun bir rüzgâr tarlaların üzerinde usulca ilerliyor, Hitler'den sonraki dördüncü yılın karanlık şehirlerinde ayaklarını sürüyordu; sabahın alacasında Elbe üzerinden doğu yönüne süzülüyor, Erzgebirge'nin tepeliklerine tırmanıyor, Magdeburg harabelerinde gevşek halde asılı duran pankartları didikliyor, Etter Dağı'nın⁵ kayın ormanlarından dikkatlice aşağıya, iki büyük düşünürün heykellerine ve daha da büyük unutkanların evlerine doğru geçiyor, linyit ocaklarının tozunu dalgalandırıyor, bir anlığına Unter den Linden'deki Berlin Üniversitesi'nin önünde dev bayrak bezine uzanıyor, sınır bölgelerinin kumlukları üzerinde uğuldayıp sonunda Oder'in doğusundaki düzlüklerde yitip gidiyordu.

Serin bir geceydi ve iyi ısıtılmayan evlerinde insanlar soğuktan titreyiyorlardı. Sonbahar soğuğu, kucaklaşmalarının ve yalnızlıkları-

⁴ On iki ekimi on üçe bağlayan gece – DDR'in 7.10.1949'daki kuruluşu sonrası Geçici Halk Meclisi 12.10 günü geçici anayasayı kabul edip Otto Grotewohl'un başbakanlığındaki ilk hükümeti atadı.

⁵ Weimar yakınlarındaki Etterberg tepesinde Buchenwald (kayın ormanı) toplama kampı bulunuyordu.

nın, umutlarının ve kayıtsızlıklarının, rüyalarının ve kaygılarının içine sokuluyordu.

Şimdi konuşmalar susmuş, gösteriler bitmişti, duyurular gazete matbaalarının basım silindirleri arasında dönüyordu. Caddeler ve meydanlardan sabah ışığında buğu yayılıyordu. İlk vardiya işçileri fabrikalarına doğru yollardaydı. Rüzgârda afişler soluyordu.

Hermann Fischer, bu 13 Ekim sabahı her zamankinden erken uyanmıştı. Önce soğuktan uyandığını sandı. Ama sonra aşırı zorlanan SIS⁶ otobüslerinin homurdanmasını duydu, ikinci viteste Rabenberg tepesini çıkmaya çalışıyorlardı ve birdenbire tamamen ayıldı: Yeniler geliyordu. Otuz veya kırk adam. Onlar olmadan madeni belki iki, üç gün daha işler halde tutabilirlerdi; belki de bir hafta daha en fazla, o da eğer istisnâ olarak araya bir şey girmezse; galeride çökme, yol kayması, taşımada aksaklık olmazsa. On dört günden beri haykırıyor, yazıyor, telefonlar ediyorlardı; Fischer'in umutları artık tamamen tükenmişti. Ama dün akşam tesis yöneticisi aniden kendisini aramıştı. Ve şimdi Fischer farkındaydı ki sadece soğuk değildi onu böyle bitirmiş olan, uykusuz bırakan; gerçekten gelip gelmeyeceklerinin, son anda birisinin burnunun dibinden bir organizasyon değişikliğiyle onları kapıp götürmeyeceğinin belirsizliği daha büyük etkendi.

Fischer kalktı. Her sabahki gibi bakmadan radyoyu açtı. Tuvalet geçip bir maşrapa suyu ensesinden döktü, keten havluyla kurulandı. Odaya geri döndüğünde barakanın içine hoparlörden gelen haberler gürlemekteydi. Bugün nasıl çalışıyorsak, yarın öyle yaşarız,⁷ demişti birisi. Yan taraftan birisi duvara tıkladı. Fischer sesi biraz kıstı.

⁶ SIS: Sawod imeni Stalina (Stalin Fabrikası). Binek araç üreticisi Sovyet çelik kuruluşu (ç.n.). (Kaynak: <https://www.tagesspiegel.de/potsdam/landeshaupstadt/ddr-fernsehen-mit-mercedes-transporter-7553920.html>).

⁷ Bugün nasıl çalışıyorsak... yarın öyle yaşayacağız – İlk Beş Yıllık Plan döneminin sloganı; dokumacı Frida Hockauf'a atfedilmiştir; kendisi 1953 Eylül'ünde planın 45m üzerinde kumaş dokuma yükümlülüğüyle rekabet çağrısı yapmıştı.

Lâstik çizmeleri hâlâ nemliydi, oysa gecedен içlerine eski gazete kâğıtları tıkıştırmıştı. Deri montu da halen küflü su kokuyordu. Önünden geçmekteyken kapının yanında asılı duran eski tıraş aynasında bir an için kendine baktı; sakalı uzamış çökük yanaklar, yorgun gözler. Sonra dışarı çıktı.

Kamp yöneticisi çoktan dışarıdaydı, yine hep olduğu gibi somurtkan haliyle kayıtsızca başını sallayıp Fischer'in selamını cevapladı. Hava düne göre daha az nemliydi. Fischer, patlatmaların gümbürdeyişini duydu, son günlerde yağmur bastırıyordu o patlatmaları. Yukarıda, şeytan boğazında maden ağızlarını açıyorlardı. Hava, alçaklardaki vadiyi görebileceği kadar aydınlanmıştı. Kâğıt fabrikasının bacasının silüetini fark edebiliyordu, Bohemya yönünden gelen açık gri bulutlar üzerine doğru ilerliyordu. Avrupa'nın en büyük kâğıt fabrikalarından biriydi de burada yukarıda kimse bunun pek farkında değildi. Ölçek algıları karmakarışık hale gelmişti, çünkü dağ silsilesi boyunca Vogtland içlerine, ötelerde Türingiya'ya kadar uzanan, bu dikkatlerden kaçmayacak maden işletmesi neredeyse akşamdan sabaha dağların içine oyulmuş gibiydi: Wismut-AG.⁸

İki yıl önce ormanda açtıkları eğreti otoyolun son kilometresi, geçtiğimiz yağmurlu günlerde sular altında kalmıştı. SIS'ler bin metre yamaç aşağıdaydılar.

⁸ Wismut AG - Wismut Anonim Şirketi: 1947-1990 yılları arasında yüzde on üç ile dünyanın üçüncü büyük uranyum üreticisiydi. 1951 yılında Doğu Almanya'da Devlet Güvenliği Bakanlığı bünyesinden çıkartılarak bağımsız bir tesis statüsüne ve haklarına kavuşmuştur. SSCB için büyük ekonomik ve askeri önemi olan uranyum üretiminden sorumluydu. Merkezi Moskova'da olan Sovyet A.Ş. Wismut'a bağlıydı. %50'li yılların başında 200.000 çalışanı vardı (ç.n.). (Kaynak: <https://www.stasi-unterlagen-archiv.de/mfs-lexikon/detail/objektverwaltung-w/>). Ayrıca: Wismut-AG – bkz. Sonsöz ve devamı.

Fischer, barakaların bulunduğu alanının kıyısından yenilerin dağı tırmanışlarını görüyordu. Buradan bakıldığında, iç karartıcı derecede tekdüze görünen uyuklu yüzlerle, yorgun bir şekilde yürüyorlardı; valizlerinin ve sırt çantalarının yükü altında bazen sendeleyerek iki büklüm gidiyorlardı. Çoğunda yarım botlar vardı; bazen, yoldan geriye kalan dar mıcır şeritten aşağıya indiklerinde balçığa saplanıp kalıyorlardı. Paltolar lime lime ve griydi, soğuk gökyüzüyle, kıpırtısız ladinleri ve çürümekte olan ağaç kütüklerinin boğucu kokusuyla aynı bu ekim sabahı gibi gri. Fischer saymaya çalıştı ama kafalar bir aşağı bir yukarı dans ediyor, sürekli birbirine karışıyor, sonunda pes etti.

Bir zamanlar kendisinin de bu şekilde buraya ulaştığını geçirdi aklından. Renksiz, gürültüsüz şekillerin ağır ağır yaklaşmalarını izledi ve bir anda yarım yüzyılının yorgunluğunun sinsice üstüne bindiğini fark etti. Bu belirsizliğe gidişler hakkında destan yazabilirdi. Akşamın ne getireceğinden habersiz sabahların bu alaca karanlıkları hakkında... Dün, Zacharias'ın yanında, gösteri alayında yürürken bir anlığına kendini özgür ve tüm gücüne sahip hissetmişti. Birkaç saatliğine genç olmuş, başarılımış ya da başarılmamış sınavların ağırlığı altında eğik durmamıştı. Ama işte bugün yeniden gündelik hayatıydı. Bugün yine maden ustabaşısıydı, yüzde doksan iki gerilemiş olan üretimden sorumlu kişiydi. Yine parti sekreteriydi ve oradaki yenilerden sorumluydu; inşallah aralarında en azından bir iki yoldaş vardı. Savaş sonrasının o ilk yıllarında, dünyanın kaderi bir saniye süren sonsuzluk boyunca Alman uranyum madenlerindeki üretime bağılı olmuştu. Fischer de konu hakkında bilgisi olan az sayıda kişiden biriydi. Atom enerjisi – bu yaşam veya ölüm demekti. Dünya Hiroşima'yı yaşamıştı. – Fischer, yarınki pazar gününü ıvrı zıvrı birçok işten oluşan bir dağın altında görüyordu; yorgundu, çok yorgundu, son on dört gündür çizmelerini neredeyse hiç çıkarmamıştı.

Kamp tarafından kahve ibriklerinin takırdaması, barakaların önündeki ahşap basamakların üstünde lastik çizmelerin sürmesi duyuluyordu; sabah vardiyasındaki madenci arkadaşlar mutfaktan kahvelerini alıyorlardı. Fischer bir kere daha yenilere doğru baktı, şimdi yüzlerini ayırt edebiliyordu, bir dakikalığına düşündü: Bu kafaların içinde ne olabilirdi? Eğik alınların arkasında, bu saç tutamlarının altında? Sonra arkasını döndü ve kampa geri gitti. Bacalardan duman yayılıyordu, bazı arkadaşlar pencerelerini açmış sabah havasını odalarına alıyorlardı. Maden alanını kamptan ayıran yeşil tahta çit boyunca yürüdü, ahşap gözetleme kulesinin ambar kapağı biçimli penceresinden aşağıya bakan Sovyet nöbetçiye selam verdi. Genç, belki on dokuz belki yirmi yaşlarında bir delikanlıydı; belli ki tahta bölmenin içinde canı sıkılıyordu. Nihayet kayıt barakasına girdi, burası otuz adet ahşap ev içinde en sıkıcısıydı.

Kamp âmiri yazı odasında oturmuş bir kurşun kalemi yontmakla meşguldü. Fischer içeriye girdiğinde kafasını kaldırıp bakmadı bile. Günlük kayıt defterini önüne çekip sordu: “Kaç?”

“Yaklaşık kırk,” dedi Fischer.

Sonra telefonu aldı ve Sovyet maden yöneticisini bağlattı. Polotnikow’u gündüz veya gece her saatte arayabilirlerdi; gizemli bir biçimde her zaman ulaşılabilir olmayı beceriyordu. Savaşta tank subayıydı. T34’ünü⁹ Moskova’dan Berlin’e sürmüş; Volga’yı, Vistül’ü ve Oder’i aşmıştı. Alman meslektaşlarına karşı mesafeli, neredeyse kuşkucu davranıyordu, Alman yoldaşlarına karşı da öyle. Polotnikow’un odası daima biraz votka kokardı ve maden yöneticisi derdi ki: “Polotnikow bir süvari bölüğü kadar içer ama nitrik aside bile dayanır.” Her durumda günde yirmi saat çalışmanın da üstesinden geliyordu.

⁹ T 34: II. Dünya Savaşı sırasındaki bir Sovyet tank modeli.

Fischer, ona yenilerin geldiği hakkında bilgi verdi.

“Kırk mı?” dedi Polotnikow. “Tam olarak da söyleyebilirim size: Otuz sekiz. İçlerinden on beşini orta vardiya için seçin.”

Onlar konuşurlarken yeniler dışarıda, barakanın önünde toplanmışlardı. Fischer onları pencereden görebiliyordu. Bavullarını ve denklelerini yere bırakmışlardı; bazıları sigara sararken kimileri de küçük gruplar olarak bir araya gelmişlerdi. Birçoğu ise bavullarının üstüne oturmuş önüne bakıyordu. Çoğu henüz çok gençti.

Fischer, hemen pencerenin önünde çelimsiz, en fazla on sekizinde bir yavrucak gördü, bir dengin üstüne çökmüştü, aklından şöyle geçti: “Hey Tanrım, yeni Almanya çok da parlak başlıyor!” Her an düşüp bayılabilecekmiş gibi bir görünüm veriyordu. Öyle de olacaktır, diye düşündü Fischer. Otuz gidiş aşağıya, otuz yukarıya, yüz sekse metre ve her gün; ayrıca matkap desteksiz delme işlemleri ve çift vardiyalar ve çuvalların vagonlara doldurulduğu dipsiz madenler... Onları Wehrmacht¹⁰ sırt çantalarıyla dikilirlerken gözünün önüne getirdi, savaş tutsaklığından kalma gri renkli ahşap bavullarıyla; yirmi iki, yirmi üç ve yirmi dört yaşlarındaki yersiz yurtsuz sığınmacıların huzursuz, kuşkucu, uyanık gözleriyle ve sadece arada bir sakin bir yüz, arada bir güvenli bir bakış. Çoğu hiçbir zaman genç olma şansı bulamadan yetişkinliğe ermişti.

Kamp âmiri dışarı çıkmıştı ve asık suratıyla onlara gelecek dakikalarda ve saatlerde olacakları anlatıyordu.

Christian Kleinschmidt düşünüyordu: “Demek Wismut burası. Barakalar, pislik, fazla güven vermeyen ahşap kuyu kuleleri, tekrar tekrar pislik ve konuşurken dudakları neredeyse hiç kıpırdamayan

¹⁰ Wehrmacht (okunuşu: Veğrmaht): Silâhlı Kuvvetler, özel olarak Nazi dönemi Alman ordusu. (ç.n.)